

Kamila Szada-Borzyszkowska

Bronisław Maryański – biograficzny portret kapłana

Język - Szkoła - Religia 6, 396-408

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Kamila Szada Borzyszkowska
Filologiczne Studium Doktoranckie
Wydział Filologiczny Uniwersytet Gdański

BRONISŁAW MARYAŃSKI – BIOGRAFICZNY PORTRET KAPŁANA

Niniejszy artykuł poświęcony jest osobie księdza Bronisława Maryańskiego, którego życie i praca przypadły na lata 1863-1912 i były związane z diecezją płocką. Prezentowany niżej tekst ma formę biogramu życia i twórczości ks. B. Maryańskiego, jest próbą ukazania recepcji jego spuścizny literackiej, a także odwołaniem się do wypowiedzi autora i przyczynkiem do popularyzacji jego dorobku literacko-religijnego.

Była to postać niezwykle szlachetna – człowiek wielkiego formatu, obdarzony wieloma zaletami serca i umysłu, dobry organizator, działacz polityczny, żarliwy patriota przepełniony poczuciem wypełnienia misji kapłańskiej, a zwłaszcza oddany sługa Boga i Kościoła. Z racji swego powołania pełnił wiele stanowisk, będąc profesorem w Seminarium Duchownym w Płocku, proboszczem w Brwilnie, redaktorem, wydawcą, ale przede wszystkim kapłanem.

Bardzo wiele cennych wiadomości zawiera prasa, szczególnie zaś ta z początku XX wieku. Natomiast informacji dotyczących aktywności duszpasterskiej dostarczają ponadto „Przegląd Katolicki”, „Wiadomości Pasterskie” i „Mazur”.

Praca biograficzna kieruje się właściwą sobie logiką. Jej daty wyznaczają daty urodzin i śmierci. W związku z tym zakres chronologiczny artykułu obejmuje lata 1863-1912. Skupienie uwagi na bogatym życiu i pracy ks. B. Maryańskiego determinuje w dużym stopniu charakter artykułu. Metoda ma charakter problemowo-chronologiczny. Chodziło szczególnie o to, by na podstawie dostępnych materiałów źródłowych i literatury przybliżyć adekwatny i możliwie pełny portret literacki ks. B. Maryańskiego. Konstrukcja artykułu prezentuje problematykę, tak, by trzy główne płaszczyzny postaci: życie, praca literacka i działalność społeczna, wzajemnie się przenikały, ukazując sylwetkę ks. B. Maryańskiego. W tym prezentowaniu tematyki wykorzystano dostępne materiały, archiwalne i drukowane, które ukazują działalność, prace i życie ks. B. Maryańskiego. W literaturze polskiej postać i twórczość Maryańskiego należy do mało znanych, niemalże zapomnianych. W tej sytuacji wydaje się rzeczą wysoce pożądaną, by w sposób pełny obejmujący całe życie i wszystkie płaszczyzny dzia-

łałości ks. B. Maryańskiego – poświęcić całościową rozprawę naukową, która przybliżyłaby tę niezwykłą i zapomnianą dziś postać. W związku z tym wydaje się wysoce wskazane, by powstała pełna biografia ks. B. Maryańskiego.

Urodził się 3 września 1863 roku w Lipnie jako syn nauczyciela Marcellego i Juliany z Brodeckich. Idąc śladem swego ojca, wstąpił w 1879 r. do Seminarium Nauczycielskiego w Wymyślnie-Skępem, które ukończył w 1882 r. W tymże roku rozpoczął pracę jako nauczyciel ludowy w Oborach, w dawnym powiecie Rypińskim. W 1884 r. wstąpił do Seminarium Duchownego w Płocku, które ukończył z wyróżnieniem i 15 czerwca 1889 r. przyjął święcenia kapłańskie. Przez pół roku pełnił obowiązki wikariusza w katedrze płockiej, potem w latach 1890-1894 w Krzynowłodze Małej, a w 1894-1895 w Czyżewie. Od 1895-1898 r. był proboszczem w Radzanowie pod Mławą, zaś w latach 1898-1912 w Brwilnie koło Płocka¹.

W okresie zniewolonej Rzeczypospolitej uczestniczył ks. B. Maryański aktywnie w życiu publicznym i politycznym, angażując się w działalność tajnego koła Collegium Secretum. Ta nieliczna początkowo organizacja ogarnęła swym zasięgiem kilkaset osób. Wart podkreślenia jest fakt, iż B. Maryański wchodził jako reprezentant diecezji płockiej w skład kierowniczego gremium. Wraz z częścią działaczy ludowych duchowieństwo Królestwa u progu lat dziewięćdziesiątych XIX wieku wiąże się bowiem w znacznej mierze z Narodową Demokracją. W następstwie tego zaś faktu przy Lidze Narodowej powstało w 1896 roku tajne koło księży pod nazwą Collegium Secretum. Utworzone ono zostało za sprawą przede wszystkim działacza ze ścisłego kierownictwa Ligi Narodowej – Aleksandra Zawadzkiego i kapłana diecezji płockiej, ks. Bronisława Maryańskiego². Za nadrzędny cel postawiło sobie Collegium Secretum zespolenie całego rzymsko-katolickiego duchowieństwa polskiego w pracy narodowej i wskazanie mu właściwych sposobów działania³.

Ks. B. Maryański jako reprezentant diecezji płockiej wchodził do ścisłego kierownictwa Collegium, koncentrował się przede wszystkim na prowadzeniu pracy w duchu narodowym wśród ludu, opiece nad unitami oraz oddziaływaniu na postawę hierarchii kościelnej w jej polityce wobec władz carskich⁴. Współpracował też z wydawanym przez nie pismem *Wiara i Ojczyzna*, a po rozwiązaniu Collegium (1901) z tajnym pismem księży *Dla swoich*, wydawanym w latach 1902-1904 w Krakowie przez Ligę Narodową. Jego autorstwa w tym periodyku

¹ *Słownik polskich teologów katolickich*, pod red. ks. H. Wyczawskiego, Warszawa 1982, s. 61.

² Por. *Spoleczne inicjatywy chrześcijańskie w Królestwie Polskim 1905-1918*, Lublin 1978, s. 55.

³ Tamże.

⁴ *Słownik biograficzny katolicyzmu społecznego w Polsce*, red. R. Bender, Lublin 1994, s. 121.

były między innymi wiadomości z diecezji płockiej, w których piętnował wszelkie przejawy współpracy księży z władzami zaborczymi. Był jednym z głównych organizatorów zjazdu księży, członków i sympatyków Ligi Narodowej 12 września 1905 w Warszawie. Wygłosił na nim referat o stanowisku społecznym polskiego duchowieństwa. W 1907 należał do współzałożycieli Towarzystwa Bibliotek Parafialnych Diecezji Płockiej, którego celem było szerzenie oświaty wśród ludu i pogłębianie jego religijności. Jako członek Towarzystwa odgrywał w nim książdź czołową rolę. Idea zakładania bibliotek nie spotkała się jednak ze zrozumieniem duchowieństwa i w 1912 roku Towarzystwo zaprzestało działalności⁵.

Nadmienić należy jedynie, iż ks. B. Maryański wszędzie pracował gorliwie jako duszpasterz i społecznik, szczególnie po roku 1905, urządzając z udziałem młodzieży zbiórki na zakup książek do biblioteki parafialnej.

Ks. B. Maryański interesował się także śpiewem i muzyką kościelną. Ujawnił duży zmysł praktyczny i organizacyjny, obierając trafną drogę poprzez kształcenie organistów do reformy muzyki i śpiewu kościelnego. Od 1890 roku wydawał *Kalendarz dla organistów wiejskich*, który w 1894 roku przekształcił się w *Rocznik dla organistów*. Jego pragnieniem było utworzenie w Warszawie ośrodka muzycznego, promieniującego na wszystkie diecezje Kongresówki. W styczniu 1895 roku po silnych zabiegach księdza powstała przy Towarzystwie Muzycznym w Warszawie Sekcja Miłośników Muzyki Kościelnej, w której zarządzie znalazł się także ks. B. Maryański. Dzięki tej instytucji wykształciło się i przekształciło kilkuset organistów.

Jednym z najważniejszych bowiem zadań w pracy duszpasterskiej, jakie wyznaczył sobie proboszcz B. Maryański, było zorganizowanie chóru i orkiestry parafialnej. Poświęca temu zagadnieniu bardzo wiele miejsca w licznych artykułach, publikuje całą ich serię, poświęcając temu wiele zaangażowania, czasu i serca – by tylko pomyślnie zrealizować powzięte plany.

Muzyka to temat dominujący w twórczości pozaliterackiej ks. B. Maryańskiego, jest ona jego zdaniem „współpracowniczką w dziele zbawienia ludzkości”⁶, o czym zresztą traktuje w jednym z licznych tej problematyce poświęconych artykułów, *Stanowisko muzyki w kościele*. Do wielbienia Boga powołane są zdaniem ks. B. Maryańskiego wszystkie sztuki, ale śpiew w szczególności sposób wszedł w służbę Bożą – zrosł się bowiem z obrzędami świętymi: „Śpiew więc kościelny ma to samo prawie zadanie, co patos i uczucie w wymowie kościelnej. Jeżeli mówca przejęty jest prawdami, które głosi, jeżeli zachwyca się wydarze-

⁵ Tamże, s. 122.

⁶ B. Maryański, *Chór kościelny w Częstochowie* [w:] „Przegląd Katolicki”, 1893, nr 48, s. 760.

niami, które opisuje, to słuchacz poznaje to z tonu jego wymowy i odczuwa z nim wspólnie⁷.

W ten sposób ks. B. Maryański zachęca do współbrania udziału we mszy świętej i aktywnego w nim uczestnictwa nie tylko poprzez gorącą i żarliwą modlitwę, ale i poprzez aktywne słuchanie Słowa Bożego: „Śpiew kościelny służy tylko do ozdoby świętych słów tekstu; melodia jest niejako rysunkiem, ilustracją śpiewanych obrazów; tony mają dodawać wdzięku modlitwie, mają potęgować jej skuteczność i wpływ na serca wiernych⁸”.

Ks. B. Maryański czuł się zobligowany do pisania artykułów w tak ważnej sprawie, jaką jest reforma śpiewu kościelnego. Słowa swe kieruje przede wszystkim do kapłanów, aby ich zainteresować tą ważną gałęzią liturgii kościelnej. Natomiast wykonanie teorii pozostawia już sumieniom pasterzy dusz.

Oprócz zamiłowań muzycznych miał ksiądz B. Maryański przede wszystkim upodobania i zdolności literackie. Celem pogłębienia wiedzy w tej dziedzinie studiował w 1903 r. filozofię w Katolickim Instytucie w Paryżu, uczęszczając jednocześnie na wykłady literatury francuskiej w Sorbonie. Mając fachowe przygotowanie, był od 1907 roku redaktorem wydawanego w Płocku tygodnika religijno-społecznego „Mazur⁹”.

Ponadto w 1907r. otrzymał ks. B. Maryański nominację na profesora j. francuskiego, wymowy i teologii pasterskiej w Seminarium Duchownym w Płocku. Był utalentowanym pedagogiem i doskonałym wykładowcą. W 1907 r. został również kanonikiem kolegiaty pułtuskiej¹⁰.

Ksiądz – pisarz publikował zarówno w kierowanych przez siebie pismach, jak i na łamach „Przeglądu Katolickiego”, „Niwy” i „Zorzy”. W artykułach o tematyce społecznej propagował zwłaszcza oświatę wśród ludu i samoorganizowanie się ludności wiejskiej w zaborze rosyjskim, stawiając jako wzór doświadczenia poznańskie i zachodnie¹¹.

Zginął tragicznie 25 sierpnia 1912 roku, usiłując ratować tonącego w Wiśle brata Franciszka. Pochowany został na cmentarzu w Płocku¹².

Przedwcześnie zmarły ksiądz-pisarz pozostawił dorobek literacki objętościowo raczej skromny. Twórczość jego obejmuje trzytomową powieść: *Ester. Powieść z czasów niewoli babilońskiej* (Warszawa 1901). Napisana z epickim

⁷ B. Maryański, *Stanowisko muzyki w kościele* [w:] „Przegląd Katolicki”, 1898, n 19, s. 297.

⁸ Tamże, s. 298.

⁹ *Mazur. Tygodnik popularny religijno-społeczny*, wyd. i red.: ks. Adam Pęski, Płock 1906-1918. Od nr 30/1906 wyd. i red.: ks. Bronisław Maryański, od 1911 r. ks. Stanisław Figielski, od 1915 r. wyd. Ludwik Rosiński.

¹⁰ *Słownik polskich teologów...* op. cit., s. 61.

¹¹ *Słownik biograficzny...* op. cit., s. 122.

¹² *Słownik polskich teologów...* op. cit., s. 61.

rozmachem powieść ta przynosi szeroką panoramę starożytnego świata Wschodu. Autor gruntownie zaznajomiony z historią Izraela, kreśli w swym dziele dramatyczny fragment jego dziejów. W ten sposób powieść Maryańskiego staje się wariantem prozy historycznej, w której to, co fikcyjne, staje się uprawdopodobnione. Kolejny utwór, którego bohaterką jest także starotestamentowa heroina, to opowiadanie biblijne *Judyta* (Warszawa 1901). Dociekania na temat historyczności *Księgi Judyty* pozwalają stwierdzić, że jest to „wolne opowiadanie, którego istota tylko jest historyczna, czyli o parenezę o historycznym podłożu jedynie¹³. Tak więc Maryański podjął się literackiej konkretyzacji postaci z księgi deuterokanonicznej¹⁴. Tym samym więc walory historyczne opowiadania biblijnego *Judyty* nie mają już takiego znaczenia.

Maryański jest również autorem zbeletryzowanego życiorysu św. Pawła Apostoła, który zajmuje w jego prozie biblijnej ważne miejsce: *Geniusz Miłości. Opowiadanie historyczne*, wydane w trzech tomach w Płocku w latach 1909-1910, stanowiące rodzaj eseju biograficznego. W całością prozy biblijnej Maryańskiego wpisuje się ponadto *Holofernes. Powieść biblijna* wydana w dwóch tomach w Płocku 1908 roku; powieść ukazująca krwawe wypadki za czasów panowania biblijnego króla Assurbanipala i prowadząca żywy dyskurs ze wspomnianym już opowiadaniem – *Judyta*. Postaci tytułowe obu utworów dookreślają swe charakterystyki, dopełniają dialogi, wzajemnie uzupełniają treści i czasoprzestrzeń. Sięgają zresztą do tego samego źródła, jakim jest biblijna *Księga Judyty*.

Maryański jest ponadto autorem jednej powieści współczesnej, *Sara*, wydanej pod pseudonimem Grzegorza Brzózki.

Oprócz twórczości prozatorskiej ks. B. Maryański jest autorem znacznej liczby artykułów i rozpraw treści społeczno – religijnej, pisanych do wspomnianych wyżej: „Przeglądu Katolickiego”, „Zorzy”, „Niwy”; a także trzech zbiorów kazań. Ksiądz Maryański jest również autorem broszur: *W hołdzie Maryi. Studium historyczne-ascetyczne* (Płock 1907) i *Bractwa różańcowego* (Płock 1907)¹⁵.

Niespodziewana śmierć księdza w 1912 roku przyniosła liczne dowody najwyższego uznania dla jego dorobku literackiego. W mowie pogrzebowej żegnano księdza w stylu młodopolskiej epoki. Jej fragmenty zamieszczone zostały w *Kurierze Warszawskim* w następującej treści:

„Dziś odbył się pogrzeb ś.p. Bronisława Maryańskiego, proboszcza w Brwilnie, który zginął w nurtach Wisły ratując na próżno od utonięcia brata swojego ś.p. Franciszka Maryańskiego, którego chowano jednocze-

¹³ Por. *Pismo Święte Starego Testamentu. Księga Judyty*, pod red. S. Łacha, Poznań 1963, s. 29.

¹⁴ E. Jakiel, *Młodopolskie portrety biblijne. Wybrane zagadnienia i kreacje*, Gdańsk, 2007, s. 220.

¹⁵ *Słownik biograficzny... op. cit.*, s. 122.

śnie. [...] Ś.p. ks. Maryański położył duże zasługi dla muzyki kościelnej i narodowej. [...] Żądny wiedzy ś.p. Bronisław Maryański wyjechał na studia zagranicę do Paryża, gdzie studiował w Instytucie Katolickim w Paryżu filozofię oraz w Sorbonie literaturę. Następnie był profesorem w Seminarium Płockim i proboszczem w Brwilnie, gdzie tak tragicznie i przedwcześnie umierając mógł jeszcze dużo zdziałać w zakresie umiłowanej muzyki kościelnej, znalazł jednak śmierć w falach Wisły, spowodowany uczuciem braterstwa¹⁶.

Osobą, która jako pierwsza przypomniała sylwetkę ks. B. Maryańskiego, była Marta Wyka, dokonując kontekstu porównawczego polskiej powieści biblijnej¹⁷.

Wymienić należy również nazwisko Haliny Filipkowskiej, która podejmuje trud syntezy bohatera heroicznego w Młodej Polsce¹⁸, oraz Edwarda Jakiela, który jest autorem najobszerniejszego studium twórczości Bronisława Maryańskiego z perspektywy wariantów kreacji heroicznych postaw¹⁹. Wartościowym elementem tego opracowania jest wnikliwa analiza postaw poszczególnych bohaterów w powieściach Maryańskiego z wykorzystaniem źródeł i literatury odnoszącej się do analogicznej problematyki. Niestety, mimo upływu wielu dziesięcioleci, tak znacząca postać nie doczekała się pełnej, naukowej biografii. Brak pozycji uwzględniających całościowo spuściznę literacką Maryańskiego oraz takich, które przedstawiałyby jego działalność i inicjatywy społeczne. A były to praca duszpasterska i zaangażowanie w życiu politycznym. Powstało co prawda szereg biogramów, które miały charakter bardziej popularyzujący niż naukowy i nie poddawały szczegółowej analizie postaci i działań przez nią podejmowanych.

Poważnym brakiem w różnego rodzaju kompleksowych opracowaniach bądź monografiach syntetycznych twórczości literackiej duchowieństwa polskiego jest brak ujęcia w nich chociażby drobiazgowo niemałej przecież objętościowo twórczości księdza B. Maryańskiego. Kompleksowa analiza i ocena jego twórczości, dokonana zaś przez Edwarda Jakiela i co warte podkreślenia jedyna, pokazuje przede wszystkim duchowy i literacki związek wszystkich powieści biblijnych księdza, swe źródło mające w głównej mierze w kaznodziejskiej i katechetycznej stylistyce²⁰.

¹⁶ *Kurier Warszawski*, Warszawa 1912, nr 207, s. 8.

¹⁷ M. Wyka, *Z problemów młodopolskiego heroizmu* [w:] *Światopoglądy młodopolskie*, Kraków 1996.

¹⁸ H. Filipkowska, *Z problematyki mitu w literaturze Młodej Polski* [w:] *Problemy literatury polskiej lat 1890-1939*, Wrocław 1972.

¹⁹ E. Jakiel, *O niektórych postaciach heroicznych* [w:] *Młodopolskie portrety biblijne*, Gdańsk 2007, s. 217-229.

²⁰ Tamże, s. 225.

Zainteresowanie biografią księdza wydaje się zatem konieczne, ponieważ życie i literackie dokonania Maryańskiego są znikomo znane, czego najlepszym dowodem jest, że nie mówi się o nim ani w encyklopedycznym przewodniku *Literatura polska*, ani w *Nowym Korybucie*. Skromne miejsce wyznaczył jedynie twórca dzieła Karol Estreicher w *Bibliografii polskiej*²¹. Podkreślić należy wymownie, iż postać ks. B. Maryańskiego, to postać niezwyklego formatu, która zasłużyła na rozgłos i uznanie. Kluczowym a zarazem przełomowym momentem w jego życiu okazał się czas spędzony w parafii w Brwilnie, a także praca jako redaktora naczelnego „Mazura”. Praca ta wypełnia niemal bez reszty 5 lat jego życia. Większość zadań podejmował i realizował ks. B. Maryański na łamach czasopisma, a także w czasie nabożeństw. Świadectwem tych wysiłków są liczne artykuły, a także zachowane kazania. Dużą rolę przypisywał ks. B. Maryański – pedagog sprawom oświaty, nauki, kształcenia w duchu tożsamości narodowej i postawy patriotycznej. Nie mniej uwagi poświęcał sprawom ducha, sakramentów, modlitwy oraz postów.

Jednym z najważniejszych przejawów chrześcijańskiej aktywności społecznej ks. B. Maryańskiego były przede wszystkim artykuły, w których piętnował zacofanie, analfabetyzm, wzywał do świadomości i przynależności narodowej, zajmował wreszcie stanowisko na temat zasad socjalizmu. Tłumaczył pojęcia, odwołując się do teologii i filozofii. Udowadniał, że w czasach wysoko rozwiniętej socjologii i ekonomii – nie wystarczy już jedynie nauka duchowna. Należy wobec tego poznać różne dziedziny nauki świeckiej, nie zaniedbując przy tym socjologii chrześcijańskiej. Jedynie nauka i praca pozwoli wykorzystać brak świadomości społecznej, w walce z socjalistami dążącymi do zniszczenia religii i narodowości. Ten etap życia ks. B. Maryańskiego, w którym pełni on rolę przewodnika narodu, należy do najważniejszych. Jest to etap wyężonej pracy publicznej i społecznej. Postać kapłana – społecznika była zapewne niewygodna dla carskiej władzy, w której negatywnym stereotypie nie mogło być mowy o obecności księdza w pracy społecznej i życiu publicznym.

Po skończeniu Seminarium Duchownego w Płocku, mający wówczas 26 lat Bronisław Maryański, otrzymał święcenia kapłańskie i stanowisko wikarego przy katedrze płockiej. Natomiast od roku 1890 przez siedem lat pełnił funkcję wikarego lub administratora parafii w różnych probostwach diecezji płockiej. Był to niezwykle ważny czas dla wchodzącego w kapłaństwo młodego wikarego, nim w roku 1907 ostatecznie osiadł w parafii w Brwilnie.

Jak wiele z tego okresu wyniósł, tyle mógł w przyszłej pracy duszpasterskiej wykorzystać. Szczególnie ważnym elementem oddziałującym wychowawczo na społeczność i ważnym doświadczeniem księdza Bronisława Maryańskiego z tego

²¹ K. Estreicher, *Bibliografia polska XIX stulecia: lata 1881-1900*, t. III, Kraków 1911, s. 132.

okresu było głoszenie kazań, a następnie ich opublikowanie w zbiorach. Są to *Kazania o Najświętszym Sakramencie* (Warszawa 1898), *Kazania o wychowaniu dzieci* (Płock 1898) i *Kazania przygodne* (Płock 1900)²². Z duszpasterską troską piętnuje w nich ksiądz dewocję, jak i powierzchowną obrzędowość wiernych oraz płytkość chrześcijaństwa współczesnego mu społeczeństwa. W zachowanych homiliach ks. B. Maryański ukazuje ponadto wrażliwość zarówno ludzką, jak i kapłańską na niedolę i cierpienie. Homilie Maryańskiego to zbiór gruntownie przygotowany i ułożone według ściśle uprzednio zarysowanego punktami programu. A wszystko oparte zostało na głębokiej egzegezie *Pisma Świętego*, o czym świadczą liczne przypisy i odwołania. Główną inicjatywą przyświecającą ks. B. Maryańskiemu było bowiem wychowanie ludu w duchu katolickim i narodowym, a także kształtowanie i rozwijanie w nim postawy obywatelskiej. Cele te wpisywały się także głęboko w prace i myśl ks. B. Maryańskiego, który nie inaczej, jak nade wszystko na silnych fundamentach Bożych realizował podejmowane zadania.

Praca kaznodziejska ks. B. Maryańskiego kształtowała także ich światopogląd na sprawy religii. Zwłaszcza treść *Kazań*, poświęconych wychowaniu dzieci przybliża główne płaszczyzny homiletyki ks. B. Maryańskiego.

Bardzo istotnym tematem działalności pisarskiej proboszcza były ponadto artykuły nie tylko związane ze sprawami wiary i nauki Kościoła, ale też o tematyce obyczajowej, o znaczeniu niektórych świąt, wydarzeń, ich genologii i zwyczajów im towarzyszących. Znajdujemy szereg artykułów o wymownych tytułach: *Adwent*, *Śmigus*, *Koleđa* i inne. Obok artykułów motywowanych religijnie lub humanistycznie przewijają się artykuły o tematyce patriotycznej. Są one wyrazem troski ks. B. Maryańskiego o wychowanie społeczeństwa w duchu przynależności narodowej. Jednym z elementów służących wzajemnemu poznawaniu się parafian i proboszcza, było wspólne obchodzenie uroczystości kościelnych. Ks. B. Maryański szczególnie ukochał Świąta Wielkanocne, do których starannie przygotowywał się osobiście i swoich parafian. W tym celu wykorzystywał i pielęgnował polską tradycję związaną ze świętami Zmartwychwstania Pańskiego. Przykładem wymownym są liczne artykuły pokazujące wielkie zaangażowanie w symbolikę tego święta; jest to cykl artykułów publikowanych w „Przeglądzie Katolickim”, zatytułowanych *Praeconium paschale*. W liturgii katolickiej nagromadzone są zdaniem ks. B. Maryańskiego tak nieprzebrane skarby, których poszukiwanie, badanie, wnikanie w tajniki świętego kultu zamienia się poniekąd w potrzebę życia. Najbogatsze przeżycia zdaniem ks. B. Maryańskiego w tych szlachetnych zajęciach daje ceremonia Wielkiego Tygodnia. Człowiek wierzący bowiem jego zdaniem – w każdej niemal literze znajdzie

²² *Podręczna encyklopedia kościelna*, pod red. ks. E. Dąbrowskiego, Poznań 1981, s. 323.

znaczenie głębokie i poruszające: „Toteż dzielę się z czytelnikami „Przeglądu” mało znanymi szczegółami jednej z najpiękniejszych ceremonii i towarzyszącego jej niewypowiedziane wzniosłego tak pod węglem tekstu, jak i melodii śpiewu. [...] Święcenie paschału należy bez wątpienia do najpiękniejszych, pełnych głębokiego znaczenia ceremonii roku kościelnego”²³.

W kolejnym z artykułów o tym samym tytule podejmuje ks. B. Maryański kwestię genezy obrzędu poświęcenia Paschału, od starożytności po współczesne Maryańskiemu czasy. Jawi się tu ksiądz nie tylko jako znawca liturgicznych tekstów rękopiśmiennych, ale i doskonały analityk.

Jednym z podstawowych nurtów działalności ks. B. Maryańskiego było szerzenie oświaty. Od pierwszych lat swojej pracy przywiązywał wielką wagę do sprawy wychowania dzieci i młodzieży, do rozwoju szkolnictwa. Jego zdaniem rola duchowieństwa w sytuacji represji zaborczych, dyskryminowania ze strony władz, nasilających się tendencji rasyfikacyjnych zaborców wobec społeczeństwa polskiego – była kluczowa.

Bronisław Maryański – kapłan będąc człowiekiem wykształconym, wrażliwym na ludzką biedę, mającym w sobie ducha patriotyzmu oraz szacunek wobec drugiego człowieka winien w zastanej rzeczywistości, w jakiej znajdowała się Polska, wyciągnąć dłoń do bliźniego – młodego człowieka, stosując się w tym przypadku do ewangelicznych wskazań Jezusa Chrystusa. Rola kapłana zdaniem duszpasterza Maryańskiego w tych trudnych warunkach była szczególnie wskazana ze względu na autorytet kapłana wśród społeczności parafialnej. Pełen zaangażowania i patriotyzmu jest tekst artykułu traktującego o *Mowie ojczystej*: „Pan Bóg dał człowiekowi rozmaite dary i żąda, aby człowiek je kochał i pielęgnował. [...] Jednym z takich darów Bożych i to największych jest mowa i każdy naród ma święty obowiązek kochać ten wielki dar Boży, strzec go od zepsucia i pielęgnować. Toteż każdy uczciwy człowiek kocha gorąco swój język ojczysty, który nas łączy z przodkami”²⁴. Ks. B. Maryański – nauczyciel, późniejszy profesor Seminarium Duchownego w Płocku – za pomocą pióra, prostym lecz sugestywnym językiem pełnił funkcję przewodnika ludu, pisał dlań artykuły, redagował, zachęcał do czytania poradników. Kierował się przy tym głównie likwidacją analfabetyzmu na terenie parafii. Próby te miały na celu przede wszystkim obudzenie wśród parafian pragnienia zdobycia podstawowych zasad pisania i czytania w języku oraz mowie ojczystej. Dowodem tego niech będą słowa księdza kierowane do parafian w artykule *Naród i lud*:

²³B. Maryański, *Praeconium paschale* [w:] „Przegląd Katolicki”, 1896, nr 14, s. 209.

²⁴B. Maryański, *Mowa ojczysta* [w:] „Mazur”, 1908, nr 36, s. 281-282.

„Najwidoczniejszym znakiem, po którym można poznać, do jakiego kto należy rodu, jest mowa. [...] Tylko nasz naród polski mówi we wszystkich prowincjach polskich jednym i tym samym językiem wyznaje – oprócz małych wyjątków – jedną tylko wiarę katolicką, ma jedne i te same zwyczaje. [...] Każdy Polak jest członkiem, częścią, cegiełką narodu polskiego. Naród polski – to są wszyscy polscy bez żadnego wyjątku”²⁵.

Artykuł ów podpisał pseudonimem literackim – Grzegorz Brzózka. Wszystkie artykuły publikowane pod tym pseudonimem zawierają treści patriotyczne, treści, których, ze względu na obowiązującą wówczas cenzurę najwyraźniej obawiał się ks. B. Maryański. W pracy swej jednak wskazuje niejednokrotnie, iż jednym z najważniejszych czynników w zjednaniu parafian i osiągnięciu zamierzonego celu jest postawa i przykład kapłana właśnie, a także ofiara do poświęceń i pełne zdecydowanie działanie. Potwierdzeniem tego mogą być słowa, w których ks. B. Maryański określa i nazywa swoją misję, a zarazem definiuje każdego kapłana, duszpasterza, proboszcza: „Każdy proboszcz, kapłan jest stróżem czystości i piękności nabożeństwa, czci Bożej, nauczycielem wiernych, szafarzem łask Bożych”²⁶.

Kontynuując swe inicjatywy i pragnąc dotrzeć do serc i umysłów parafian, ks. B. Maryański wskazuje na książkę. Sam jest autorem *Sary* – opowiadania o charakterze dydaktycznym²⁷. Kreuje w nim Maryański postaci pozytywne, będące reprezentantami ludu. Akcja i konstrukcja utworu jest nieskomplikowana, po to, by podkreślić przesłanie utworu, nadrzędny cel opowiadania. Definicja miłości, poświęcenie dla dobra ogółu, altruizm, powołanie nauczyciela – przewodnika ludu, wszystko podporządkowane misji, jaką ma do wykonania główny bohater – Tadeusz. *Sara* jest to bowiem pozornie prosta opowieść o wiejskim chłopcu, który drogą rzetelnej nauki i wykształcenia kończy szkołę i zostaje wiejskim, ludowym nauczycielem. Jest to droga pełna wyrzeczeń i pokus, którym bohater potrafi ostatecznie sprostać.

Po niewątpliwym sukcesie, jakim była idea rozpropagowania czytelnictwa wśród mieszkańców swojej parafii i okolicznych miejscowości przystąpił proboszcz do wprowadzenia kolejnego etapu swojego programu oświatowo-wychowawczego w postaci zorganizowania i zachęcenia do wstępowania do bractw różańcowych. I w tej pracy ks. B. Maryański wykazał się nie tylko talentem pisarskim, ale zaprezentował własną wrażliwość i oddanie służbie Bożej. Zachowały się dwa artykuły księdza B. Maryańskiego, *Przyjaciele różańca*, *Wspólne odmawianie różańca* oraz dwie prace odrębne, *Bractwo różańcowe. Studium*

²⁵ G. Brzózka, *Naród i lud*, „Mazur”, 1906, nr 33, s. 380.

²⁶ B. Maryański, *Śpiew liturgiczny*, „Przegląd Katolicki”, nr 20, 1893, s. 315.

²⁷ B. Maryański, *Sara*, „Mazur”, R 2, nr 1-51, Płock 1907.

i w *Holdzie dla Maryi, Studium historyczno-ascetyczne o Różańcu* oraz wspomniany cykl artykułów poświęconych męczeństwu Apostołów Piotra i Pawła.

Podsumowaniem zaś tego etapu prezentacji portretu literackiego ks. B. Maryańskiego jest wskazanie na jeszcze jedno – najważniejsze dzieło twórczości pozaliterackiej ks. B. Maryańskiego, tak pod względem kunsztu, formy, jak i treści. Jest to dzieło, którego najważniejszym obiektem kultu religijnego, będącym wyrazem wiary i religijności została Matka Boża; dzieło poświęcone w całości modlitwie różańcowej do Niej, a ponadto będące podkreśleniem ogromnej miłości i wrażliwości księdza na modlitwę różańcową właśnie. Ukoronowaniem tejże pracy duszpasterskiej ks. B. Maryańskiego jest *studium historyczno-ascetyczne o Różańcu*, składające się z VIII rozdziałów i liczące 144 strony dzieło pod tytułem *W holdzie Maryi*. Kompozycja studium jest analogiczna do wspomnianego *Bractwa różańcowego* i prezentuje podobnie najpierw istotę podjętego zagadnienia, jego znaczenie, historię itp. Różni się jednak wstępem, którym poprzedza ks. B. Maryański pisanie dzieła. Treść wstępu jest jakoby pretekstem do dalszych rozważań i dopełnieniem całości, pomocnym przede wszystkim w dokonaniu charakterystyki osoby ks. B. Maryańskiego. We wstępie bowiem czytamy:

„Różaniec święty – to wielki tum, to wspaniały Panteon, poświęcony wszystkim tajemnicom wiary. Prowadzi on do poznania całej skarbnicy religii świętej. Różaniec to skrzynia bogactw niebieskich, których stajemy się uczestnikami przez tajemnice naszego zbawienia, jest to arsenał broni duchowej, za pomocą której tryumfujemy nad szatanem przez Jezusa Chrystusa, przez Jego zasługi i Jego życie²⁸.

Pierwszy rozdział studium nosi tytuł – *Historia różańca* i ma charakter religijno-historyczny właśnie. Potwierdza w nim i obrazuje ks. B. Maryański wielowiekową skuteczność różańca, który nie tylko pozyskał dusze dla nieba, ale ponadto przyczynił się do złamania wewnętrznej siły herezji. Kolejne rozdziały poświęca wyjaśnieniu genezy nazwy różańca, narzędziom różańca, jego istocie: „Jak istotę człowieka stanowi dusza i ciało – pisze ks. B. Maryański, tak istotą różańca jest ustna modlitwa i rozmyślanie. Czym natomiast dla ciała serce, tym dla różańca rozmyślanie²⁹. Ta prostota według ks. B. Maryańskiego – a zarazem to bogactwo treści różańca sprawia, iż w każdej okoliczności życia, w każdym usposobieniu duszy różaniec jest najodpowiedniejszą modlitwą:

²⁸ B. Maryański, *W holdzie dla Maryi. Studium historyczno-ascetyczne o Różańcu*, Warszawa 1904, s. 5-9.

²⁹ Tamże, s. 56.

„Czy więc struny naszego serca są w spokoju, czy przeciwnie są poruszone, rozczulone lub zachwycone, podniesione lub upadłe, natchnione lub przygnębione, czy więc stan ducha jest normalny, czy rozstrojony, zawsze znajdzie w jednym z trzech tonów różańca stosowny oddźwięk, który będzie harmonizował w zgodnych akordach z jego wewnętrznym nastrojem”³⁰.

Różaniec nie jest dla Maryańskiego modlitwą właściwą jednemu jakiemuś usposobieniu duszy, ale modlitwą, którą można odmawiać w każdej potrzebie. Jest to bowiem obszerna rama, zawierająca wszystkie rodzaje modlitwy: dziękczynnej, błagalnej i uwielbiającej. Dla czytelnika zaś ta wielość serca włożonego w napisanie tego dzieła wyrażona w każdym słowie ks. Maryańskiego, a także troska o prostotę języka, a zarazem oddanie nim wszystkiego, co ważne i niezbędne w odmawianiu tej modlitwy, jest doskonałym przykładem, iż autor dzieła – ks. B. Maryański to bogaty wewnętrznie intelektualista. Jego postać i życie, którego niniejsze rozważania przybliżają, zdaje się skutecznie wymykać próbom ścisłego i uporządkowanego ujęcia.

Biograficzny portret Bronisława Maryańskiego prezentujący płaszczyzny pracy i zaangażowania księdza w działalność oświatową, społeczną i muzyczną – ukazuje swego rodzaju program duszpasterza w tym zakresie. Praca ta prowadzona była na terenie parafii, zwłaszcza na łamach „Mazura”, „Przeglądu Katolickiego”, a także z kościelnej ambony.

Wizerunek ks. B. Maryańskiego jako proboszcza, kaznodziei i duszpasterza, poświęcającego się akcji społeczno-oświatowo-muzycznej, polegał na zaprezentowaniu sylwetki ks. B. Maryańskiego i jego zaangażowania w pracy na tym polu. Poszerzony został o działalność wydawniczą i redaktorską, w których musiał odgrywać proboszcz z Brwilna rolę autorytetu. Mimo jednak rangi, jaką zdobył sobie w literaturze, ks. B. Maryański wciąż pozostaje postacią słabo zbadaną. Wśród wspomnianych prac jemu poświęconych przeważają okolicznościowe pozycje, dziennikarsko-publicystyczne, a przede wszystkim recenzje i noty. Z nielicznych poważniejszych opracowań krytycznych i historycznoliterackich zdecydowana większość ma charakter fragmentaryczny, przyczynkarski lub co najwyżej jest zarysem ogólnym życia i twórczości, stanowiąc zaledwie wstęp do szerszych badań naukowych. Z tego zarysu biografii życia i twórczości układa się sylwetka ks. B. Maryańskiego na tle trzech wzajemnie się uzupełniających płaszczyzn: życia, pracy literackiej i działalności społecznej.

³⁰ Tamże, s. 60-61.

Summary

In Polish literature the figure and writings of priest Bronisław Maryański (1863-1912) is not well known or even forgotten. In this situation it seems to be a highly desired matter to fully include whole life and all levels of activities of the priest B. Maryański – dedicate full dissertation, which would bring closer the figure that is today forgotten.

Prematurely died priest – author left rather small heritage of his literary writings. His creativity includes three volumes of novel: *Ester. Powieść z czasów niewoli babilońskiej* (Warsaw 1901), biblical story, *Judyta* (Warsaw 1901). Priest B. Maryański is also the author of the biographical essay *Geniusz Miłości. Opowiadanie historyczne*, published in three volumes in Płock between 1909 – 1910. In full retrospect, Maryański's biblical prose includes also *Holofernes. Powieść biblijna* published in two volumes in Płock in 1908. Furthermore, Maryański is the author of one contemporary novel, *Sara*, published under a pen name Grzegorz Brzózka.

Beside priest B. Maryański's prose, he is the author of a substantial number of articles and societal – religious treatises and three volumes of sermons, as well.

By presenting literary works and attempting to monograph the life and writings of priest B. Maryański essential in judging his literary heritage is to point out booklets: *W holdzie Maryi. Studium historyczne-ascetyczne* (Płock 1907) and *Bractwo różańcowe* (Płock 1907), which are the crowning of his ministry. One of priest B. Maryańskiego's primary activity trends was to spread education.

From this outline of life and work biography, emerges a literary portrait of B. Maryański: priest, parish, preacher, minister, and writer.